

Dr. Pálos István

A HAGYOMÁNYOS KÍNAI ORVOSLÁS (TCM)

gyógyszertani alapjainak
rövid összefoglalása
és kínai receptúrák ismertetése

BEVEZETÉS

A TCM gyógyszeres ismerete és annak fejlődése több ezeréves múltra tekint vissza. A növényi, állati és ásványi eredetű szerek alkalmazása, valamint az ezek alapján összeállított recepturák hagyománya hatalmas könyvtárakat tesz ki. A kínai TCM gyógyszerészeti főiskolák tanrendjében jelenleg mintegy 500 gyógyszer felismerése, részletes ismerete, készítése és alkalmazása, valamint azok részletes elemzése előírt. Természetesen a TCM gyógyszeres ismeretét tételezi fel, beleértve az egész teoretikát, a kórtant, diagnosztikát, a kémiai ismereteket, valamint a farmakológiát.

Rövidre fogott összefoglalásunk témái a következők:

ELSŐ RÉSZ

A.) TCM gyógyszeres alapjai és a nyolc terápiás eljárás.

(ba-fa 八法)

B. 1. A gyógyszerek minősítése természetük, sajátosságuk

(Xing 性)

2. ízük (wei 味);

3. hatástendenciájuk (sheng-jiang 升降),

4. szervkapcsolatuk (zangfu 脏腑) szerint.

- C.) 1. A gyógyszerek egymással való kombinációinak szabályai, a toxicitás kiküszöbölése,
2. a recepturak összeállítása.
- D.) 1. Az orvosságok elkészítése,
2. a gyógyszerbevitel kérdései,
3. adagolás,
4. a külső alkalmazás.
- E.) Az egyes gyógyszerek meghatározása és leírása.
- F.) Gyógyszer kategorizálás a diagnosztika alapján.

MÁSODIK RÉSZ.

Néhány általánosan ismert és használt kóros receptura ismeretése, amely minden kóros gyógyszertárban készen kapható.

Megjegyzendő azonban, hogy ez a rövid áttekintés nem helyettesítheti a rendszeres komoly kiképzést és tanulást, amely alapján egyes gyógyszerek rendelése a betegek számára komoly veszélyt jelenthet.

ELSŐ RÉSZ:

A.) A TCM gyógszertani alapjai. A nyolc terápiás eljárás.

A gyógyszerek alkalmazása azzal a terápiái célkitűzéssel kapcsolatos, amellyel a betegség lezajlása, az immunitás növelése és az egészség helyreállítása elérhető.

A nyolc terápiái eljárás (ba-fa 八法):

1. izzasztás, (sudatio, (han-fa 汗法))
2. hánytatás, vagy köptetés (vomitio, expectoratio) (tu-fa 吐法) (hánytatás a középső melegítő, köptetés a felső melegítő diagnosztikája alapján),
3. levezetés (purgatio, xia-fa 下法) beleértve a könnyű, erősebb vagy drasztikus levezetést,
4. harmonizálás (compositio, he-fa 和法) a különféle funkció körök diszharmóniája esetén (pl. gyomor-lép, lép-vese stb. disszonanciánál),
5. melegítés (tepefactio, wen-fa 温法) meleg, vagy forró tulajdonságú gyógyszerekkel "hideg-támadás" esetében (pl. hideg abdomen plusz hasmenés stb.).
6. Hűtés (refrigeratio, tisztítás, (qing-fa 清法) hűvös, vagy hideg gyógyszerek alkalmazásával belső forróság esetén.
7. kiegészítés (suppletio, feltöltés, energiaadás, (bu-fa 补法), hiányos Qi, Xue, Yin vagy Yang esetében megfelelő tonizáló gyógyszerekkel,
8. szétosztás és eltávolítás (dispulsio, diffusio, (xiao-fa 消法) (xie-fa 泄法) (san-fa 散法), különösen daganatoknál, hematomáknál, pangásoknál valamelyik melegítőben, vagy ödémáknál, ascitesnél stb.

Ezek az eljárások és a velük kapcsolatos gyógyszerek csakis a TCM alapján történt előzetes diagnosztika alapján alkalmazhatók.

B .A gyógyszerek minősítése

1 .Megkülönböztetés a gyógyszerek természeté/sajátossága szerint (xing 性).

A TCM a gyógyszereket természetük (hőmérsékleti sajátosságuk) szerint öt féleképp regisztrálja:

- neutrális vagy kiegyenlített (ping 平) természetűek ,
- hűvös (liang 凉) természetűek,
- hideg (han 寒) természetűek,
- meleg (wen 温) természetűek,
- forró (re 热) természetűek.

Példák:

neutrális: Semen Armeniacae dulcis (barackmag)

hűvös: Herba Menthae arvensis (fodormenta),

hideg: Radix Gentianae scabrae (enciángyökér),

meleg: Pericarpium Aurantii immaturi (száritott éretlen narancshéj)

forró: Radix Aconiti chinensis (kínai sisakvirágyökér)

2 .Megkülönböztetés a gyógyszerek íze wei 味 szerint.

A TCM a semleges ízén kívül ötféle ízt különböztet meg az ÖT FÁZIS alapján. Ezek a következők:

- savanyú – (suan 酸), megfelel a FÁ-nak (máj, epe),
- keserű - (ku 苦), megfelel a TŰZ-nek (szív, vékonybél),

- c. édes -(gan 甘), megfelel a FÖLD-nek (lép, gyomor),
d. csípős - (xin 辛), megfelel a FÉM-nek (tüdő, vastagbél),
e. sós - (xian 咸), megfelel a VÍZ-nek (vese, húgyhólyag)
a semleges íz (ping 平) a FÖLD-nek felel meg.

Az évezredek tapasztalat úgy találta, hogy
a savanyú ízű gyógyszerek összehúzóak, stabilizálók,
a keserű ízűek szárító, tompító hatásúak,
az édes ízűek regulálók, kiegyenlítők, pufferolók,
a csípősek feloldóak, mobilizálók, energiát aktiválók,
a sósak lazítóak, puhítóak, nedvesítőek, laxálóak,
a neutrálisak pedig a folyadékháztartást reguláló és
kiválasztást elősegítő tendenciát mutatnak.

Példák:

Savanyú: Sulfur, Alumen, Melantherit, Portulaca, stb.

keserű: Ocker, Rhebarbara, Aloe, Fel Ursi stb.

édes: Stigma Croci, Sója, Talcum, Liquiritia stb.

csípős: Camphora, Zingiber off., Hydrargyrum, stb.

sós: Sal tostus, Indigó naturális, Concha Ostreae stb.

neutrális: Poria rubra, Lysimachia stb.

Az ízek és ezek alapján megkülönböztetett gyógyszerek
gyakran kombináltak fordulnak elő. így pl.:

Ephedra vulgaris - csípős-keserű,

Cinnamomum cassia (Cortex) - csípős-édes,

Folia Mori - keserű-édes, stb.

3. Megkülönböztetés hatástendencia (sheng-jiang 升降) szerint.

A sheng 升 emelkedést, felszállást, a jiang 降 pedig leszállást süllyedést jelent.

Gyógyszerek győnge természettel (= hőmérsékleti adottsággal, (xing 性) "felemelnek". Ezeket nevezzük medicamenta elevantiáknak. Ezek akadályozzák a patogén hatások behatolását a szervezet belsőbb (li 里) rétegeibe. Az ilyen gyógyszerek az aktív energiákat "emelik" felfelé és kívülre. Ilyenek általában az édes-neutrális, kicsit csípős-neutrális, a csípős-kicsit melegítő, vagy a kicsit keserű-neutrális gyógyszerek (pl. Ephedra, Schizonepeta, Bupleurum, Pueraria, Cimicifuga stb).

Erős sajátsággal (xing 性) rendelkező gyógyszerek képezik a medicamenta superficialiákat. Ezek felfelé és kifelé hatnak a testfelszínre (védő-rendszer, wei 卫 és eliminálják a hideg okozta támadást. Ezekhez tartoznak az édes-forró, édes-meleg, csípős-forró gyógyszerek (pl. Aconitum, Zingiber, Piper nigrum stb).

Gyógyszerek gyenge íz-sajátossággal (wei 味) „süllyedő” tendenciát mutatnak. Ezek az un. medicamenta demittentiák. Az ilyen gyógyszerek húzzák az energiát lefelé és befelé: korrigálják a patogén hatásokat, de vigyáznak a szervezet kímélésére, raktározásra, koncentrációjára és összehúzó, adstringens hatást gyakorolnak. Ezek rendszerint a savanyú-meleg, savanyú-neutrális, sós-neutrális gyógyszerek.

Ilyenek pl. a Poria Cocos, Alisma Plantago, Paeonia, Concha Ostreae stb.

Gyógyszerek erős íz-sajátossággal (wei 味) a szervezet belsőjében hatnak (li 里); ezek az un. medicamenta mersa-k. Ezek hűtik a forróságot és levezetik a szükségtelen meleget, purgálnak és kivezetnek a szervezetből. Ilyenek többnyire a keserű-hideg, sós-hideg gyógyszerek pl. Coptis teeta, Gentiana, Rheum, Glaubersó stb.

A gyógynövények területén meg egy bizonyos összefüggés található: a virágok és a könnyű gyógyszerek nagyrészt felfelé és kifelé ható tendenciát mutatnak (medicamenta elevantia sive superficialia), mint pl. a Flos Chrysanthemi; a gyümölcsök és gyökerek gyakran lefelé ható tendenciával rendelkeznek (medicamenta demittentia sive mersa). Ez is egy bizonyos segítség gyógyszer rendelésnél, mint orientáció.

A felszínen lezajló megbetegedéseknél (biao 表), vagy a felső testfelre irányuló hatásoknál a medicamenta elevantia sive superficialia, míg a belső (li 里) betegségeinél az alsó testfelre ható medicamenta demittentia sive mersa javasolt.

4. Megkülönböztetés a szervi-kapcsolatok (vezetékek) szerint (gui jing) 經

Ez a megkülönböztetés feltételezi a TCM patológiájának részletes és pontos ismeretét. Természetesen a "szervek" definíciója alatt nem a nyugati orvoslásban használatos értelmezés, hanem a TCM-ben meghonosodott "funkciókörbeli" megfogalmazás értendő. A "szervi kapcsolatok", ill. "szervek" patológiája annyit jelent, hogy bizonyos szimptómák ugyan egy bizonyos szervvel kapcsolatban lépnek fel, de ezek nem elszigetelten, hanem az ÖT FÁZIS alapján a többi szervekkel is vonatkozásba kerülnek. Pl. egy *asthma bronchiale* esetén nemcsak a tüdő, mint főérdekelt (Fém), hanem a lép is (Föld), valamint a vese (Víz,) a máj (Fa) és szív (Tűz) is figyelembe veendő, mert ezek szerint variálódik a diagnózis és a terápia. Így a fenti esetben az *asthma bronchiale*-nál többféle diagnózis és így többféle terápia alkalmazandó, mert a nyugati orvosi megnevezés a TCM szerint nem elégséges.

Pl. a fenti kóresetnél történő felosztások:

- a.) Szél és Hideg inváziója a tüdőre;
- b.) Hőség-invázió (nyári forróság és nedvesség);
- c.) Nyálka (slejm) és Nedvesség retenciója a tüdőben: tüdő és lép hiányos állapota;
- d.) Tüdő és vese Yin-hiánya.

Az egyes szervi-kapcsolatok és azok gyógyszerészeti összefüggései annyira részletesek és többértűek, hogy ezek ismertetésére és alkalmazására ez a rövid összefoglalás nem megfelelő és esetlegesen félreérthető. Így azok részletezésétől eltekinttünk.

C. A gyógyszerek egymással való kombinációjának szabályai és a toxicitás kiküszöbölése.

1. A gyógyszerek összeállításánál a következő fogalmakkal találkozunk:

1.1. *dan xing* 单行 - "egymagában menő", egyes hatású,

1.2. *xiang xu* 相须 „szükségük van egymásra”, kölcsönös szükség, vagyis egy, A gyógyszer hatásának elősegítésére még egy B gyógyszer szükséges. (B segíti az A-t!)

1.3. *xiang shi* 相使 „elősegítik egymást”, kölcsönös fokozódás, vagyis egy A gyógyszer hatása egy B gyógyszerrel fokozódik.

1.4. *xiang wei* 相畏 "félnek egymástól ", kölcsönös ellenhatás, (counteraction), vagyis egy B gyógyszer csökkenti egy A gyógyszer hatását.

1.5. *xiang sha* 相杀 "gátolják, ölik egymást", kölcsönös elnyomás, vagyis egy B gyógyszer hatástalanná teszi egy A gyógyszer toxicitását.

1.6. *xiang wu* 相恶 "nem viselik el egymást", kölcsönös antagonizmus, vagyis egy B gyógyszer zavarja az A gyógyszer hatását.

1.7. *xiang fan* 相反 "ellentétesek", kölcsönös inkompatibilitás,

vagyis A és B gyógyszer nem t r i egymást. Együttes alkalmazásuk mellékhatásokkal és nem k vánt reakciókkal jár.

A fenti pontok részletes ismertetése a következ :

1.1. egyés hatású, vagyis a kezelésre egyetlen gyógyszer alkalmazott, gy pl. Radix Ginseng a Yang kollabálása esetén a hiányos Qi kezelésére;

1.2. kölcsönös szükség, vagyis két (vagy több) hasonló funkciójú gyógyszer együttes alkalmazása a gyógyhatás kihangsúlyozására, gy pl. a Gypsum fibrosum és a Radix Anemarrhenae Asphodeloidis a h h tésére és a t z levezetésére, kombinálva pedig a Rhizoma Rhei és Mirabilitummal a belek purgálására;

1.3. kölcsönös fokozódás, vagyis két vagy több különböz funkciójú gyógyszer együttes alkalmazása, amely által a gyógyhatás fokozódik. Ilyen pl. a Sclerotium Poriae Cocos és a Radix Astragali együttes rendelése ödéma esetén, vagy Rhizoma Rhei és Radix Scutellariae baicalensis fájó, vörös szemeknél;

1.4. kölcsönös ellenhatás, kompenzálás, vagyis az egyik gyógyszer mellékhatása, vagy toxicitása redukálódik. gy pl. a Rhizoma Pinelliae ternatae toxicitása a Rhizoma Zingiberis officinalis recens által *csökken*. Utóbbi kisebb dózisz;

1.5. kölcsönös elnyomás, hasonló a kölcsönös kompenzáláshoz, (negyedik pont), azzal a különbséggel, hogy itt az egyik gyógyszer *eliminálja* a másik gyógyszer toxicitását. Pl. a Rhizoma Zingiberis officinalis recens (nagyobb dózisban, mint a másik gyógyszer) *eliminálja* a Rhizoma Pinelliae ternatae (kisebb dózis) toxicitását;

1.6. kölcsönös antaonizmus csökkenti vagy neutralizálja két gyógyszer kölcsönös pozitív hatását. A TCM farmakológiájában tizenkilenc antagónista pár található. Ezek a következők:

- a: Sulphur antagonistája a Sal Glauberis nek,
- b: Hydrargyrum antagonistája az Arsenicum nak,
- c: Radix Euphorbiae Fischerianae antagonistája a Lithargyrum nak,
- d: Semen Tiglii antagonistája a Semen Pharbitis nek,
- e: Nitrum antagonistája a Rhizoma Sparganii nak,
- f: Flos Caryophylli antagonistája a Tuber Curumae nak,
- g: Radix Aconiti (két variációban) antagonistája a Cornu Rhinoceri nak,
- h: Radix Ginseng antagonistája az Excrementum Trogopteri nek,
- i: Cortex Cinnamomi Cassiae antagonistája a Halloysitum Rubrumnak.

1.7. kölcsönös inkompatibilitás fordul el , ha két olyan gyógyszert kombinálunk, amelyeknél, ha egymagukban rendelénk ezeket, nem keletkezne sem mellékhatás, sem toxicitás, de együttesen alkalmazva mellékhatás és toxicitás keletkezik. A TCM *pharmakológiájában tizennyolc ilyen inkompatibilitás ismeretes:*

- a Radix Glycyrrhizae Uralensis inkompatibilis,
- Radix Euphorbiae Kansui val,
- Radix Euphorbiae seu Knoxiae val,
- Flos Daphne Genkwa val,
- Herba Sargassii val;
- Radix Aconiti inkompatibilis
- Bulbus Fritillariae val,
- Fructus Trichosanthis szal,
- Rhizoma Pinelliae Ternatae val,
- Radix Ampelopsis szal,
- Rhizoma Bletillae Striatae val;
- Rhizoma et Radix Veratri inkompatibilis
- Radix Ginseng gel,

Radix Glehniae Littoralis-szal,
Radix Salviae Militarhizae-val,
Radix Sophorae Flavescentis-szel,
Herba Asari cum Radice-vel,
Radix Paeoniae Lactiflorae-val.

Megjegyzés: Gyakori megállapítás szerint nyugati orvoslással foglalkozó TCM gyógyszerrendelők főleg a 6. és 7. pont kellő ismeretének hiányában antagonistá, vagy inkompatibilis szerek rendelése által nemcsak a betegek egészségét károsították és gyógyulás helyett súlyos károkat okoztak, hanem a kínai gyógyszerrendelést is dezavualták. A Hollandiában évekkkel ezelőtt bekövetkezett vesekárosodások is a kínai receptura ismerethiányát igazolták. Ezért hangsúlyozzák kínai források, hogy a nyugaton összeállított recepturák nagy elővigyázatra intenek.

A "toxicitás" (you du 有毒) fogalma a TCM-ben és a nyugati modern farmakológiában és toxikológiában csak távolról azonos. A TCM-ben a "mérgező", toxikus fogalma alatt az értendő, hogy adott esetben az egyes gyógyszer az ÖT FÁZIS értelmében nemcsak az intendált disszonancia-feloldást irányozza, hanem kihatással lehet a többi szerv-körökre és így erős és funkcionális eltéréseket okozhat a szervezetben. Ebben az értelemben a modern szintetikus kemoterápiában alkalmazott gyógyszerek gyakorlatilag teljes egészében "mérgezőnek", toxikusnak vehetők. A TCM felfogása annyit is jelent, hogy a kínai gyógyszerek soha nem vehetők szabadon, mint "népszerű" gyógyszerek, hanem ezek rendelésére megfelelő TCM diagnózis szükséges.

2. A recepturak összeállítása

A gyógyszerek receptúrájának összeállításánál a következő mérvadó ismeretek szükségesek. Megjegyzendő, hogy a receptúrák rendszerezése, neveik, a régi idők feudális hierarchiájának berendezését tükrözik.

Ezek szerint:

uralkodó (jun 君) az a gyógyszer, amely a fő terápiás hatást fejt ki az alapuló tünetektől függően,

miniszter/ek (chen 臣), olyan gyógyszer/ek, amely/ek által a főgyógyszer hatékonysága fokozódik;

asszisztens/ek (zuo 佐) kezeli/k a kísérő szimptomákat, moderálva a fő gyógyszer hatását, valami "szelídebb" gyógyszer hozzáadásával;

küldönc/ök (shi 使) a gyógyszereket harmonizáló hatással rendelkeznek, amennyiben a főgyógyszer a megfelelő szervekhez jut az ÖT FÁZIS alapján. Ez gyakran a Radix Glycyrrhizae Uralensis segítségével történik.

Példa: Liu Wei Di Huang Wan (六味地黃丸) azaz Rehmannia Six Tabletten, előírt Yin-hiánynál és ennek szimptomatikájánál.

A hat gyógyszer:

uralkodó:

1. Rehmannia glutinosa - nedvesíti a vesét, táplálja a Yint, erősíti az Esszenciát és a gerincvelőt (édes, tendencia meleg felé);

miniszter/ek:

2. Fructus Corni - tonizálja a májat és vesét, stabilizálja a vese energiáját (édes-neutrális, tendencia meleg felé);

3. Rhizoma Dioscoreae - tonizálja a lép Yinjét és nedvesíti a

vesét (édes-neutralis, tendencia meleg felé);

asszisztens:

4. Rhizoma Alismatis, - kapcsolva a Rehmanniával: levezeti a veséből a zavarosat (édes,hideg);

küldönc:

5. Cortex Moutan - a Fructus Cornival együtt levezeti a máj tüzét (csípős-keserű, neutrális tendencia hideg felé);

6. Poria Cocos - a Rhiz. Dioscoreaeval együtt levezeti a lép nedvességét és kiválasztja a folyadékokat (édes neutrális).

D. 1. Az orvosságok elkészítése

A gyógyszerek elkészítési módjai a következők:

a. forró felöntés (infusio, tang 湯). Az orvosságot vízbe töltik, azt nagyobb/kevesebb meleggel kifőzik, hogy a ható anyagokat a víz felvegye, egyszeri vagy többszörös felforrálás után a főzetet leszűrik és a kifőzött alkatrészeket kidobják. A rendelés szerint a beteg az orvosság levét melegen issza.

b. főzet (decoctum, jian 煎) annyiban különbözik a fentitől, hogy a kifőzési folyamat hosszabb időre tevődhet. Gyakorta használják ásványok és állati eredetű orvosságok kifőzésénél. De gyakorlatilag a két forma közötti átmenet alkalomról alkalomra változhat. Mindkettőnél fontos: a főzés időtartama, a relativ vízmennyiség, amely által az orvosság koncentrációja erősebb/gyengébb, a hő/tűz intenzitása (erős, gyenge), segédeszközök (pl. géztáska a magok és apró-szemű gyógyszerek főzésekor).

c. Golyó, vagy tablettforma (wan 丸) krónikus betegségeknél, vagy erősen mérgező orvosságoknál rendszerint a golyó, vagy tablettformát alkalmazzák. A golyók játékgyógyó nagyságúak, vagy nagyobb, gyöngy formájúak is lehetnek. A tabletták és golyók kötőanyaga vagy sajátmaga, vagy rizs-csiriz szárítva, cukor, méz, illetve méhviasz. Utóbbi erősen mérgező orvossá-

goknál (Realgar, Cinnober, Indigó, illetve higany) alkalmazzák, vagy olyan gyógyszereknél, amelyeknek lassan kell hatniuk.

d. por (san 散) gyógyszereket őrlik, vagy porrá törik. A porokat rendszerint meleg folyadékkal kell bevenni.

e. szirup és kenőcs (gao 膏). A gyógyszerek rendszerint gyümölcsle hozzáadásával befőzve és sűrítve, a kenőcsök pedig általában növényi zsír adalékokba kenőcsalapon, – mint a nyugati gyógyászatban általános – kerülnek felhasználásra.

f. spagirikus receptek (dan 丹) Ezeket az orvosságokat, amelyek erősen mérgező és detoxikált anyagokat tartalmaznak (rendszerint ásványok, mint Cinnabaris, Realgar, Hydrargyrum stb.) igen erős és intentív hőbehatással úgy dolgozzák fel, hogy a toxikus hatás majdnem teljesen, vagy teljes-mértékben elmarad;

g. gyógyborok (jiu 酒) A gyógyszereket rendszerint rizspálinkába töltik, ezáltal gyorsul és erősödik a hatás. Jól tartósítható megoldás. Nyugaton ennek céljára édes borkészítményeket is használnak, azonban kevesebb tartóssággal.

h. zselé, gél (jiao 膠) Erre a célra állati bőrt, szarvat, húst, vagy csontot használnak. Ezt kis tűzön 24 órán át kifőzik, utána hozzáteszik a gyógyszereket, mint hatóanyagokat, és ezt ismét 24 órán át főzik. Az így besűrűsített zseléket darabkákra vágva kiszáritják. Az ilyen zseléket főleg extrém kimerültségeknél (Yin és Yang extrém vesztesége, vérveszteségnél stb.) alkalmazzák.

2. A gyógyszerbevitel kérdései

Az akut és életveszélyes esetekben a gyógyszer bevitel módja és gyakorisága a TCM orvos tapasztalatától, a körülményektől és a diagnosztikai feltételektől függ. A többi esetekben általában a következő szabályok a mérvadók:

1. A rekeszizom fölött előállt patológiás történéseknél általában étkezés után veszik be az orvosságokat.
2. A rekeszizom alatt zajló kóreseteknél általában étkezés előtt veszik be az orvosságokat.
3. végtagok, energiák, vezetékek laesiójánál (biao 表) reggel, éhgymorra kell bevenni az orvosságot.
4. A mélyben (li 裏) lezajló kóreseteknél étkezés után és esti lefekvés előtti idő jó az orvosságok bevitelére.
5. Tonikumokat étkezés előtt kell bevenni, ugyanúgy a purgatívákat és a paraziták elleni szereket.
6. Maláriát kezelő orvosságok csak akkor hatásosak, ha azokat az elvárható roham előtt veszik be.

Krónikus betegségeknel, vagy legyengült állapotokban általában a napszakok szerint írják elő a gyógyszerek bevitelét, így a suppletiákat (tonikumokat) kora reggel, a testfelszín izzasztására, vagy hűtésére irányuló szereket délelőtt, vagy délután, melegítőket és belső erősítőket este, a sedativumokat pedig alvás előtt kell bevenni. A gyógyszerek bevétele meleg-, testmeleg folyadékokkal történik; melegítő célzatú orvosságokat pedig melegen, vagy erős melegen (de nem forrón) veszik be.

3. A gyógyszerek adagolása

A gyógyszerrendelésnél az orvos az előirt gyógyszerek pontos mennyiségét is megadja. A kínai nyelven írt receptek, főleg Thaiföldön, Kambodzsában, Vietnamban és részben Szingapúrban az előirt gyógyszer mennyiségét QIAN 錢-ben adják meg. 1 qian = 3,123 gramm; 10 qian = 1 LIANG 兩 és kb.32 grammnak felel meg. Azonban Nyugaton és főleg a Kínai Népköztársaságban egyre inkább a GRAMM (ke 克) megjelölés a mérvadó.

4. A küls alkalmazás.

Küls leg, vagy parenterálisan, a nyugati orvosláshoz hasonlóan azonos, bár kivételükben variábilis módszerek alkalmazhatók:

gy 1. a g zölés, 2. g zfürd , 3. pakolások, bekenések, masz százs különféle gyógyszerekb l kész tett krémekkel, olajokkal, 4. tapaszok, 5. inhalációk, 6. különféle szem és orrcseppek stb. általánosan ismert módszerek javallat szerint.

E. A gyógyszerek meghatározása és le rása

A gyógyszerkönyvekben minden adat pontosan megtalálható, amely az egyes gyógyszerekre vonatkozik. Egyszer ség kedvéért az alábbiakban egy gyógyszer teljes monográfiáját közöljük, úgy, ahogy az bármelyik hivatalos gyógyszerkönyvben található.

Példánk a Radix Glycyrrhizae, azaz édesgyökér.

RADIX GLYCYRRHIZAE (=Radix Liguitiae)

Felhasználást nyer a Glycyrrhiza Uralensis, Fischer, (vagyis édesfa) szár tott gyökere. A növény a Leguminosae (hüvelyesek) családjába tartozik, amely Észak K nában, Mongóliában, Bels Ázsiában mésztartalmú talajon n .

K nai neve: gancao

Természete/sajátossága: neutrális,

ze: édes.

Szervi hovatarozás: minden szervrendszerre hat és velük kapcsolatos.

Toxicitás: nem toxikus

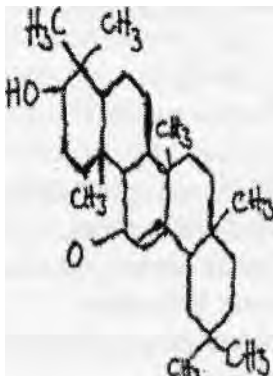
Hatóanyaga: Glycyrrhizin 6/14 %

Acidum Glycyrrhizicum ($C_{42}H_{62}O_{16}$)

Acidum Glycyrrheticum ($C_{30}H_{46}O_4$)

Kálium, Kalciumsó

Képlete:

Hatása: kiegészíti a közép- meglehetősen energiáit, növeli a Qi-t, levezeti a (főlegesen) hőséget, méregteleníti, megnedvesíti a tüdőszervkörét, eltávolítja a nyálkát (slejmot), harmonizálja a gyógyszereket.

Indikációk:

a1: lép és gyomor Qi és Xue hiánya,

a2: a szív üres állapota,

a3: infekciók, intoxikációk esetén (nedves hőség leletével):
dagadásoknál, kelésekénél, amelyek fájósak és gennyesednek,
valamint torokinfelekcióknál,

b1: a tüdőszervkör szárazságánál (a nyálka/slejm)
átalakítására,

b2: hidegség leletnél az alsó meleg t-ben:
gyomor/bélparazitáknál,

b3: ez a gyógyszer a legfontosabb pufferanyag csapás,
drasztikus, hevesen ható gyógyszereknél, azonkívül bizonyos
gyógyszereknél toxicitás csökkent,

c: *kontraindikált* nedvesség, vagy többletteljáró nedvesség
esetén.

Szinerfizmus:

A Radix Glycyrrhizae inkompatibilis (összeegyezhethetlen) a
Radix Kansui-val,
Radix Euphorbiae-val ,
Flos Daphne Genkwa-val,
Thallus Sargassi-val.

Hatását fokozza : a Rhizoma Atractylodis,
Radix Sophorae,
Lacca Sinica hozzáadása.

Hatását zavarja: a Radix Polygalae,
hatását csökkenti a disznóhús (az ételekben).

Dózis: 0,5-6 qian (kb. 1,5-1,8 gramm), recept szerint, főzetben (decoctum) .

F. A gyógyszerek kategorizálása a diagnosztika alapján.

A TCM gyógyszeratan az egyes gyógyszereket és az ezekből összeállított recepteket, javallatokat – a patológia és diagnosztika alapján – kategorizálja. Általában tizennyolc nagy kategóriát különböztetünk meg (a külsőleg használt orvosságok kivételével) és ezeken belüli alfajokat. A nagy kategóriák a következők:

1. a külsőt feloldók, felszabadítók (jiebiao 解表)
2. a hőséget hűtők, tisztítók (qingre 清热)
3. a levezetők/purgálók (xiexia 下),
4. a harmonizálók (hejie 和解)
5. a szárazságot eltávolítók , nedvesítők (zhizao 治燥)
6. a nedvességet eltávolítók (qushi 祛湿)
7. a belső hidegséget melegítők (wenli 温里)
8. az erősítők, tonizálók (buxu 补虚)

9. a Qi-regulálók (liqi 理气)
10. a Xue-t megélénkítők (huoxue 活血)
11. a vérzést csillapítók, elállítók (zhixue 止血)
12. a stabilizálók és megkötők (guse 固涩)
13. a Shen megnyugtatói (anshen 安神)
14. a szél elűzői (chufeng 除风),
15. a testnyílások kinyitói (kaiqiao 开窍)
16. a nyálkák (slejm) feloldói (qutan 祛痰)
17. az étel-pangás redukálói, levezetói (xiaodao 消导)
18. a paraziták eltávolítói (quchong 驱虫)

A felsorolt kategóriák részletezése a következő:

1.) A külsőt (=testfelszín) feloldók, felszabadítók:

- a. külső hideg-támadást feloldók, szél és hideg szétszórók ,
- b. külső szél és forróság támadását feloldók,
- c. külső támadást feloldók, belső hiányállapot esetében
- d. külső-belső többletet kiküszöbölők.

2.) A hőséget hűtők, tisztítók:

- a. hőséget hűtők Qi károsodáskor,
- b. hőséget hűtők nutritiv(ying) és Xue-fokon,
- c. hőséget hűtők és toxicitást feloldók,
- d. a szervkörök hőségét hűtők,
- e. a hiányból adódó hőséget hűtők,
- f. a nyári forróságot hűtők.

3.) A levezetők, purgálók:

- a. az összegyülemlett hőséget levezetők,
- b. a beleket megnedvesítők és levezetők,
- c. a Yang melegítéséből adódó akkumulációt levezetők,
- d. a túlzott mértékű vizet levezetők.

4. A harmonizálók:
 - a. máj és lép harmonizálók,
 - b. gyomor és beleket harmonizálók.

5. A szárazságot eltávolító, nedvesítő k:
 - a. a szárazságot finoman szétszórók és nedvesítő k,
 - b. a szárazságot a Yin növelése által nedvesítő k.

6. A nedvességet eltávolító k:
 - a. a vizezés elmozdításával ható nedvességet eltávolító k,
 - b. a nedvesség zavaros frakciójának átalakító k,
 - c. a nedves hűség tisztító k,
 - d. a víz és nedvesség átalakító meleg és által,
 - e. a szél és nedvesség eltávolító k

7. A belső hidegségét melegítő k:
 - a. a hideg eltávolítása a közép melegítő melegítése által,
 - b. a tönkremenő Yang megmentési,
 - d. a hideg eltávolítása a vezetőkek melegítése által.

8. Az érsejtke, tonizáló k:
 - a. a Xue érsejtke,
 - b. a Qi és Xue érsejtke,
 - c. a Qi érsejtke,
 - d. a Yin érsejtke,
 - e. a Yang érsejtke.

9. A Qi reguláló k:
 - a. a Qi mozgásának elsegítő k,
 - b. az ellentétes (rebellis) Qi lefelé vezető k.

10. A Xue t megélénk t k:

- a. a Xue élénk tése és a Xue pangás eltávol tói,
- b. a mensest meleg t k s általuk a Xue pangást eltávol tók,
- c. a Xue élénk t i és a traumatikus balesetek kezel i.

11. A vérzést csillap tók és eláll tók:

- a. a vérzés csillap tók h ség h tése által
- b. a tonizálás útján elért vérzést csillap tók.

12. A stabilizálók és megkötők:

- a. a küls és a tüd stabilizálói,
- b. a belek megköt i és stabilizálói,
- c. a méh stabilizálói.

13. A Shen megnyugtatói:

- a. a Shen megnyugtatói a sz v gondozása általi,
- b. a Shen különböz megnyugtatói.

14. A szél el z i:

- a. a szél el z i a b rfelsz nb l és vezetékekb l,
- b. a bels szél el z i.

15. A testny lások kinyitói:

- a. a forróság h t i és a testny lások kinyitói,
- b. a testny lások kinyitói meleg tés által,
- c. a testny lások kinyitói a nyálka (slejm) tiszt tása útján.

16. A nyálkák (slejm) feloldói:

- a. a nyálka feloldók nedvesség kiszár tása által,
- b. a nyálka feloldók forróság h tése által,
- c. a nyálka feloldók szárazság megnedves tése által,
- d. a nyálka és a csomók feloldói,

- e. a nyálka átalak tói meleg tés által,
- f. a nyálka átalak tói a szél eltávol tása által,
- g. a nyálka eltávol tói hánytatás által.

17. Az étel pangás redukálói és levezet i:

18. A paraziták eltávol tói:

A TCM terminológiája a nyugati terapeuták számára gyakran igen egzotikusnak t nik. Figyelembe veend , hogy ez a terminológia nemcsak egy távol keleti terápia elnevezéseit tükrözi, hanem arra a fejl désre is utal, amelyet ez a TCM gyógyászat évezredekén át kialakított és használt, gy szövegeinkben és azok ford tásában is szigorúan ragaszkodtunk a k nai megfogalmazásokhoz, akkor is, ha ezek magyar fülnek részben idegenül és furcsán hatnak. A megfogalmazáskor igyekeztünk elkerülni a nyugati orvoslásban alkalmazott megfogalmazásokat, mert ezek a szakkifejezések igen pontosan definiált értelemmel rendelkeznek, de mégsem alkalmazhatók téves azonos tás formájában a TCM terminológiájával. Ilyen volt pl. az általunk többszörösen említett „szedálás” elnevezése, amely a TCM "levezetés" jelentésében egészen mást jelent, pl. hogyan lehet egy ödémát "szedálni"? Vagy egy ascitest? Az összekeverése a két igen hatásos és értékes — TCM és a nyugati orvos terminológiának — komoly ismeretek hiányára utal.

MÁSODIK RÉSZ

Néhány általánosan ismert és használt kínai receptura ismertetése, amely minden kínai gyógyszertárban készzen kapható.

A már elkészített, készzen kapható receptúrák (chengyao 成药) száma jelenleg meglehetősen nagy; ezt indokoltá teszi az elkészítés körülményessége és a praktikus szempont. A nagyobb ázsiai kínai gyógyszertárakban általában több száz kész receptúra vásárolható. Ez érvényes az Egyesült Államokban lévő kínai gyógyszertárakra is (San Francisco, Los Angeles stb.), vagy Hollandiára is (Amsterdam, Chinese Medical Centre BV), ahol kb.800 elkészített receptúra rendelhető. Kínai klinikák Ázsiában és más világtájakon mégis inkább a főzéses recepteket (decoctum) használják, mert ezek a készítmények intenzívebbek és gyorsabban hatnak.

Kis példatárunkban néhány igen gyakran alkalmazott és közismert recepturát ismertetünk.

Példáinkban mellőztük az összetételeket és azok hatásának felsorolását, mely különben minden kész-recepturánál minden esetben felsorolt és előírt.

YIN QIAO JIE DU PIAN 銀翹解毒片

Jelentése : " Lonicera és Forsythia detoxikáló tabletta".

Funkció: elűzi a szél-hőség külső pathogén hatását.

Alkalmazás: 1. az időjárás változása okozta lázas megbetegedésnél alkalmazott. Szimptómák: láz, vagy hő érzés, szél-averzió, fejfájás, szomj, köhögés, torokfájás. A nyelv pirosas, fehér vagy sárgás lepedékkel és a pulzus felszínes (fu 浮) - utal a szélre) és gyors (shuo 數) utal a hőre, lázra).

2. nyugati orvosi terminológia szerinti alkalmazás: megfázás, influenza, akut bronchitis, pneumonia, pharyngitis, otitis media, parotitis, kanyaró, tonsillitis.

Dózis: 3-5 cukorral bevont tabletta (2-4 bevonatlan tabletta), 2-3-szor naponta, meleg folyadékkal.

Megjegyzés: a receptura kb. 300 éves.

GAN MAO DAN 感冒丹

Jelentése: „Influenza-tabletta”

Funkció: elúzi a szelet-hőséget, redukálja a lázat, megállítja a köhögést, csökkenti a mellkas nyomását.

Alkalmazás: 1. Szél okozta hőség időváltozás miatt. Szimptomák: láz, esetleg hidegleléssel, fejfájás, torokfájás, köhögés, nátha, piros szemek, bőrküütés, fáradtság. Ha a patogén támadás a lépet/gyomrot illeti: undor, esetleg hányinger, vagy hányás.

2. nyugati orvosi terminológia szerinti alkalmazás: influenza, conjunctivitis acuta, tonsillitis, pharyngitis, fülfájás.

Dózis: 20 golyócska, kétszer naponta meleg folyadékkal.

Megjegyzés: a receptura Shih Chin-Mo-tól származik, a huszadik századi híres orvostól.

QING QI HUA TAN WAN 清氣化痰丸

Jelentése: „tüd Qi t tisztó, Sputum átalakító pilula”.

Funkció: tisztítja a tüdő forróságát, megszünteti a köhögést, eliminálja a sputumot, megnyugtató az asztmás tüneteket.

Alkalmazás:

1. használják erős köhögésnél és a nyálka hányásánál.
A nyálka vastag és ragadós, a beteg nyomást érez a thoraxban; a köhögés egészen a hányásig fokozódhat. A nyelv vörös, sárga lepedéssel és a pulzus gyors és csúszós, (hua shuo)
2. nyugati orvosi terminológia szerinti alkalmazás: bronchitis chronica, pneumonia, amelyeknél hányás jelek vannak a tüdőben.

Kontraindikáció: nem használható, ha a betegnek hideglelés van, külső szél hideg patogén támadása miatt. Azonkívül ha a hiányos tüdő Yinje miatt szárazan köhög és nincs sputum kiválasztás.

Dózis: 6 pilula, naponta háromszor, meleg folyadékkal bevéve.

Megjegyzés: a receptúra 1624-ből származik.

CHUAN BEI PI PA GAO

順枇杷膏

Jelentése: "Fritillaria és Loquat szirup".

Funkció: nedvesíti a tüdőt,

hűti a tüdő forróságát,

csillapít az asztmánál (a felfelé törő tüdő-Qi-nél).

Alkalmazás:

1. Táplálja a tüdő Yin-jét, amelynek hiánya száraz köhögést okoz és a sputum kevés, vagy semmi. A hiányos Yin belső forróságra vezet és ennek hatására a torok és a száj száraz. Főleg erős dohányosoknál gyakori.
2. gyakorta használják krónikus köhögésnél, amelyet a tüdőbeni hőség okoz; azonkívül a sputum nehéz expecto-rációjánál; torokfájás is felléphet.

Dózis:

felnőtteknél: háromszor naponta egy teáskanál (10cm^3), meleg vízzel vagy teával; gyermekeknél: ennek a fele (5cm^3) háromszor.

Megjegyzés: a receptúra 1746-ból származik.

XIAO HUO LUO DAN 小活絡丹

Jelentése: „kis vezeték-aktiváló pilula”

Funkció: tisztítja a vezetékeket, elősegíti a Xue mozgását, feloszlatja a patogén szél-hideg akkumulációját, megszünteti a fájdalmakat.

Alkalmazás. 1. Szél és hideg együttes támadásánál a vezetékekre. Szimptómák:

1. erős ízületi fájdalmak, merev végtagok, zsibbadás, reuma. Nem használható, ha az ízületek vörösek és dagadtak, ugyanakkor láz is fennáll.
2. Igen jó sport-sérüléseknél, traumás sérüléseknél, mert a Xue-pangás megszüntetése által a gyógyulás gyorsabban elérhető.

Dózis: 6 pilula, 2-3-szor naponta, meleg vízzel vagy borral.

Megjegyzés: a receptura a Song-Dinasztia (960-1269) idejéből származik.

TIAN MA WAN 天麻丸

Jelentése: „Gastrodia pilula”.

Funkció: szétosztatja a szelet,
előmozdítja a Xue keringését,
ellazítja az inakat,
megszünteti a fájdalmat.

Alkalmazás:

1. külső szél-hideg-okozta fejfájásnál,
2. migrénél,
3. a végtagok zsibbadásánál (rossz Xue-keringésnél és szélhűdésnél),
4. szél-hideg, vagy nedvesség-okozta reumatikus fájdalmaknál,
5. arc, karok, lábak paralyzise utáni kezelésnél,
6. különösen hatásos a Bell-féle bénulásnál (facialis paresis (Bell' s palsy)).

Dózis: 4-6 pilula, kétszer vagy háromszor naponta.

Megjegyzés: a receptura a Ming-Dinasztia idejéből származik (1368-1644).

HUANG LIAN SU PIAN 黄连素片

Jelentése: Coptis-kivonat tablettá

Funkció: gyulladásgátló, detoxikálja a belső-tűz-okoza mérget.

Alkalmazás: 1. bélinfekciónál, bélgyulladásnál, beleértve a dizentériát. Szimptómák: gyakori véres, vagy vizes széklet, hasi fájdalmak, hányás, láz,

2. jól használható amőbás dizentériánál,

3. jól bevált karbunkulus, gennyesedő sebek és conjunctivitis kezelésénél.

Dózis: felnőtteknél 2-3 tablettá napi háromszor, meleg folyadékkal; gyermekeknél 1/2, vagy 1 tablettá napi háromszor.

Megjegyzés: Igen hatásos gyógyszer, széles antibiotikus spektrummal, de mellékhatás nélkül. Keletre, vagy Afrikába, vagy Dél-Amerikába utazók számára igen fontos és ajánlatos. A következő baktériumoknál különösen hatásos: Staphylococcus, Pneumo-coccus, Meningococcus, Corynebacterium diphteriae, Strepto-coccus, Mycobacterium tuberculosis var. hominis, Leptospira.

JIANG YA PING PIAN 降压平片

Jelentése: „vérnyomás csökkentő és normálizáló tabletta”.

Funkció:

1. Hűti a máj hőségét, rendezi a túl erős máj-Yangot, eltávolítja a belső szelet; primer funkciója a magas vérnyomás csökkentése.
- 2.. a véredényeket lágyítja (vagyis az artériák keménységét), de mégis erősíti ezeket, hogy ne szakadjanak, vagy törjenek.
3. leszállítja a magas vérkoleszterin szintjét.

Alkalmazás: igen jó és eredményes recept, főleg a hipertensió kezdeti idején, amikor még nem súlyos atherosclerosis áll fenn és a magas vérnyomás nem nagyon befolyásolta a szív, agy, vagy vese funkcióját. A receptura használata által a melléktünetek, szédülés, fejfájás, tinnitus, vagy erős ingerlékenység is alábbhagynak. Mivel a gyógyszernek semmi mellékhatása nincs, hosszabb időn - éveken át is - szedhető.

Dózis: háromszor 4 tabletta naponként, legalább 3 hétig. Rendszerint az első kúra után csökken a vérnyomás. A második-harmadik háromhetes kúra után rendszerint teljesen normalizálódik. Ezután tovább folytatható a stabilizálás miatt a gyógyszer bevétele.

Megjegyzés: XX. századi recept.

DU ZHONG PIAN 杜仲片

Jelentése: „Cortex Eucommiae tableta”

Funkció:

1. táplálja a vese Yangját; a hiányos Vese-Yang esetében csökkenti a magas vérnyomást,
2. csökkenti a koleszterin szintet,
3. csökkenti a véredények és artériák merevséget,
4. megnyugtatja-békélteti a Shent (szellemet).

Alkalmazás:

1. magas vérnyomás korai stádiumában hiányos vese-Yang esetében. Szimptómák: magas vérnyomás mellett a betegnek sápadt az arca, hidegérzete van, esetleg lumbágó-ja, végtagzsibbadása és/vagy ödémája lehet.
2. jól bevált a magas vérnyomás korai stádiumában túl erős máj-szél-szindróma esetében: magas vérnyomás erős nyugtalan-sággal, üzöttséggel, insomniával, erős dühvel.
3. szintén jól bevált atherosclerosis kezelésénél.

Dózis: 5 tableta, háromszor naponta meleg vízzel. Ha a betegnek köldök fölötti panaszai vannak, étkezés után; köldök alatti panaszoknál étkezés előtt.

Megjegyzés: ez a receptura jól összeegyeztethető nyugati orvosi kemoterápiás gyógyszerekkel; együtt is bevehető. Így lassanként az orvos megítélése alapján a kemoterápia csökkenthető, vagy teljesen el is hagyható.

FU ZI LI ZHONG WAN 附子理中丸

Jelentése: "Aconitum pilula a középső melegítő regulálására".

Funkció:

1. melegíti a középső melegítőt; elúzi a belső hidegségét,
2. táplálja a lép és gyomor Qi-jét.

Alkalmazás:

1. gyógyítja a középső melegítő hideg okozta ártalmát. Szimp-tómák: hányás, hasmenés vagy laza széklet, abdominás fáj-dalmak, vízszerű vizelet, hideg végtagok, hideg has, halvány nyelv, rendszerint lepedék nélkül és mély, gyenge pulzus. A panaszok a has melegítésére csökkennek.
2. nyugati orvosi terminológia szerinti alkalmazás: gastroenteritis acuta, ulcus ventriculi/duodeni, colitis, gastropstosis, cholera.

Dózis: kisebb pilula esetén 5 pilula, naponta kétszer; nagyobb pilula kétszer egy pilula naponta.

Megjegyzés.: Aconitum nélküli receptúra 219-ből, az aconitummal együtt 1151-ből származik.

REN SHEN JIAN PI WAN

人參健脾丸

Jelentése: "Ginseng lépet erősítő pilula".

Funkció:

1. erősíti a lépet; eliminálja a nedvességet;
2. regulálja a gyomor és lép energiáját (le-fel); megmozgatja és eliminálja az étel felgyülemlést.

Alkalmazás: jó a hiányos lép kezelésére.

Szimptómák:

Lép/gyomor szimptómák: feszülés a hasban, gyomorban: telítettség érzése, kevés energia, halvány arcszín és gyenge pulzus.

A belek szimptómája: gyakran hasmenés, vagy könnyű széklet a hiányos lép-Qi okozta nedvesség felgyülemlése miatt.

Kontraindikáció: ez a receptura nem javasolt szoptató nőknél, mivel a recept egyik komponense, laktáció-gátló.

Dózis: 8 pilula, háromszor naponta, kb. fél órával étkezés után.

Megjegyzés: A receptura 1602-ből származik.

RUN CHANG WAN 潤腸丸

Jelentése: "Beleket nedvesítő pilula".

Funkció: 1. hűti és tisztítja a belek hőségét,
2. nedvesíti a székletet, előmozdítja a bélmozgást.

Alkalmazás: igen jól bevált székrekedésnél, hiányos folyadék/nedvesség által kiváltott belső hőségnél a belekben.

Dózis: 4 pilula, háromszor naponta. A dózis minden további nélkül emelhető napi háromszor nyolc pilulára.

Megjegyzés: ez a receptura igen jól bevált utazás utáni székrekedésnél, vagy különösen átmeneti constipációnál repülés alkalmával, szokatlan ételek evése miatt, vagy hasonló alkalmaknál .

SHI LIN TONG PIAN 石淋通片

Jelentése: "kő és dysuria nyitó tabletta".

Funkció:

1. előmozdítja a diuresist (főleg nehéz vizelésnél),
2. hűti és tisztítja az alsó melegítő nedvesség-hőjét.

Alkalmazás: 1. jól bevált az alsó melegítőben előállt különféle rendellenességeknél, amelyeket a nedvesség-hő okozott. Szimptómák: gyakori vizelés kevés mennyiséggel (vagy vérrel a vizeletben, vagy anélkül); fájdalmak vizelésnél.

2. nyugati orvosi terminológia szerinti alkalmazás: kövek a vizelési traktusban (beleértve a veseköveket), gyulladás, vagy fertőzés a vizelet-rendszerben; pyelonephritis; epekövek; hepatitis sárgasággal; ascites; nephritissel kapcsolatos ödéma.

Dózis: 6 tabletta, háromszor naponta. Súlyosabb esetekben 8, vagy 9 tabletta napi háromszor indikált.

Megjegyzés: XX. századi receptura.

XIAO YAO WAN 逍遙丸

Jelentése: „máj pangást feloldó pilula.”

Funkció: 1. megmozgatja a pangó máj Qi-jét,
2. erősíti a lépet, táplálja a vesét.

Alkalmazás: igen jól bevált gyógyszer máj-pangásnál a hiányos máj-Xue miatt.

Szimptómák: Fájdalmak a hypocondriumban mindkét oldalt, fejfájás, szédülés, száraz száj és torok, rossz étvágy, fáradtság, kedvetlenség, amely ingerültségbe csaphat át, alternatív hideg-meleg érzés, nőknél rendszertelen menstruáció, húzás/nyomás a mellben, a nyelv eléggé piros, a pulzus hűszerű és üres.

Nyugati orvosi kombinációkban igen jól bevált nőgyógyászati panaszok kezelésénél: így premenstruális szindrómánál abdominális fájdalmakkal, menopausával kapcsolatos neuraszténiánál, azonban a fenti szimptómák jelenléte szükséges. Általában jól kombinálják még a hatás fokozása érdekében a WU JI BAI FENG WAN -nal (lásd a következő ismertetést). Azon kívül jól alkalmazott krónikus hepatitisnél, cystikus mell-hyperplasiánál is.

Dózis: 8-10 pilula, háromszor naponta.

Megjegyzés: ezt a kitűnő recepturát 1279 óta alkalmazzák.

WU JI BAI FENG WAN 烏雞白鳳丸

Jelentése : "fekete csirke(-csont),fehér fönix pilula". (A szokatlan név arra utal, hogy a receptura egyik alkotórésze a Gallus nigroscus csontja, amelynek Xue-tonizáló hatása van és azon kívül a májat erősíti és a vese Yin-jét).

Funkció: 1.erősíti a Qi-t és a Xue-t,
2.regulálja a menseset, megállítja a leucorrhéát.

Alkalmazás: mindenféle gynaekológiai rendellenesség kezelésére hatásos, amely hiányos Qi és Xue alapján jött létre.

Szimptómák: korai, vagy késői menses, hyper- vagy hypomenorrhoea, premenstruális szindróma, dysmenorrhoea, főleg ovuláció alkalmával fájdalom, leucorrhoea, post-partum gyengeség, vagy vérzés, fáradtság, derékfájás, térdhajlati gyengeség, rossz étvágy, súlyvesztés. Általános Qí és Xue hiány.

Dózis: napi kétszer egy pilula egy hónapon keresztül legalább. Ez a pilula mézzel bevont és viasz-golyóban kapható; a kondenzált pilula formájában 5 pilula, háromszor naponta, legalább egy hónapig.

Megjegyzés.: ez a híres receptura a Ming-korból (1368-1644) származik. A "fehér fönix" (akkori udvarias fogalmazásban) a leucorrhoeát jelenti volt. A császári palotában általánosan használt, igen drága gyógyszer. A gyógyszert különleges vízzel készítették, amelyet karavánok szállítottak.

DIE DA ZHI TONG GAO 跌打止痛膏

Jelentése: "fájdalom eláll tó tapasz sérüléskor".

Funkció:

1. el mozdítja a vérkeringést, lazítja az inakat és izmokat,
2. feloldja a vérpangást, fájdalomcsillapító.

Alkalmazás: kitűnően bevált gyógyszer sport és egyéb sérüléseknél, horzsolásnál, ficamnál, derékfájásnál, főleg megerőltetésnél. Azonkívül mindenféle neuralgia és krónikus arthritisznél alkalmazzák.

Kontraindikáció: terhesség alkalmával tiltott a használata. Ugyanígy nyílt sebekre sem szabad tenni, vagy allergiás tünetek jelentkezése esetén sem.

Megjegyzés: igen jól bevált és általánosan alkalmazott gyógyszer.

YUN NAN BAI YAO 云南白药

Jelentése: " fehér orvosság a Yunnan-tartományból" .

Funkció: vérzés elállító, fájdalomcsillapító (feloldja a vérpangást).

Alkalmazás:

1. Gastro-intestinalis vérzéseknél. Ez magában foglalja a vérhányást gyomorvérzésnél, gyomorráknál, májcirrhosisnál, vagy colitis-okozta vérnél a székletben.

2. Vérzéseknél a pulmonáris rendszerben, beleértve tüdővérzést, vérköpet, tüdő TBC-nél, tüdőráknál, bronchiectasisnál stb.

3. orrvérzésnél, magas vérnyomás, leukémia, hemophilia, thrombocytopenia esetében;

4. mindenféle vérző sport-sérüléseknél (belső használat);

5. gynaekologiai rendellenességeknél, amelyek vérpangás által állnak elő, így dysmenorrhoea, amenorrhoea, hypermenorrhoea, post partum hemorrhagia esetén.

Kontraindikáció: terhes nőknél nem szabad használni.

Használat: a gyógyszer por alakjában kerül forgalomba, kis üvegben. A por tetején egy kis piros golyócska van sürgősség esetére (emergency case). Ezt a golyócskát csak igen súlyos esetben kell bevenni a porral.

Ez megakadályozza a sokkos állapot kialakulását, pl. baleset alkalmával. A gyógyszert külsőleg vagy belsőleg alkalmazható.

Dózis: külső használatnál: a port a vérző helyre kell rászórni és belenyomni a sebbe, amíg a vérzés eláll; belső használat: a

gyógyszer üvegcsébe töltött, 4 gramm/ üvegcsénként a piros golyócskával (bors nagyságú), vagy kapszulában. Ebből 1, vagy 2 kapszulát kell bevenni négyszer naponta, folyadékkal. A porból szintén négyszer naponta kell bevenni 0.25-0.50 grammot. Gyermekeknél 2-5 év között a dózis negyedét, 5-12 évnél a felét adjuk. Vérzés nélküli esetben (ficam stb.) ajánlatos a port/kapszulát borral bevenni. A többi esetben csak vízzel vesz szük be a port/kapszulát.

Megjegyzés: A vietnámi háború alkalmával minden katona magával vitte a kis üvegcséket, kapszulákat. Amint orvosi segítség érkezett, ezzel enyhítették a lövés/akna által okozott vérzést.

DANG GUI SU 当归素

Jelentése: „Angelica sinensis extract”.

Funkció: 1. táplálja a Xuet, regulálja a menseset,
2. előmozdítja a vérkeringést, csillapítja a fájdalmat,

Alkalmazás: 1.igen jó gynaecológiai rendszertelenségnél, hiányos Xue-szindrómával. Primer alkalmazása főleg a menses szabályozása.

Szimptómák:

1. késői menses, hypo- vagy hypermenorrhoea, halvány vörsszínrel, vagy amenorrhoea. Használatos még post-partum méh- és hasi fájdalmaknál is.

2. hiányos Xue-szindrómával még más esetekben is alkalmazható, így:

a. hiányos sziv-Xue szindrómánál. Szimptómák: palpitáció rossz emlékezet, insomnia, általános rossz-érzés.

b. hiányos lép-Xue szindrómánál. Szimptómák: fáradtság, halvány arc, gyenge étvágy.

c. hiányos máj-Xue szindrómánál. Szimptómák: szédülés, tremor, tinnitus.

Dózis: 6 pilula, háromszor naponta.

Megjegyzés: XX. századi receptúra.

SHI QUAN DA BU WAN 十全大補丸

Jelentése: „mindenre kiterjedő nagy pótló/erősítő pilula”.

Funkció: pótolja/erősíti a Qi-t és Xue-t.

Alkalmazás:

1. jó a hiányos Qi feltöltésére, különösen hosszú betegség, vagy operáció után. Szimptómák: gyengeség, felületes légzés, hideg végtagok, sápadt arc (mind hiányzó Qi-jelek), palpitáció, insomnia, szédülés (hiányzó Xue-jelek).

2. mensesnél túl erős vérzéssel, a hiányzó Qi és Xue miatt, (a lép nem tartja a vért a véredényekben). Ha nem csökken a vérzés és fájdalom, a WU JI BAI FENG WAN-nal kell kombinálni (lásd ott).

3. igen bevált subcutan bőrfekélyeknél (felfekvés!)

4. ugyancsak jól bevált hiányos Qi és Xue miatt előállott spermatorrhoeánál.

Dózis: mézbevonású pilulánál: kétszer 1 pilula naponta,

kis pilulánál: háromszor 8 pilula naponta.

Megjegyzés: ez az igen hatásos receptura a Song-Dinasztia idejéből (960-1279) származik.

BU ZHONG YI QI WAN

补中益气丸

Jelentése: a középső melegítőt feltöltő, Qi erősítő pilula"

Funkció:

1. erősíti a Qi-t, felfelé vezeti a Yang-Qi-t,
2. regulálja a lép-gyomor (fel-le) funkcióját.

Alkalmazása:

1. a hiányos Qi esetén a lépben és gyomorban (vagyis a középső melegítőben). Szimptómák: fáradtság, kicsi légzés, erőltetve, fejfájás, általános hidegérzés és hideg-averzió, meleg étel/ital kívánalma, napközbeni izzadás, gyenge étvágy, krónikus hasmenés, vagy folyós széklet.

2. igen hasznos szervi prolapsusnál és a középső melegítő Qi-jének erősítésére.

3. hasznos a kóros meleg/hő hűtésére, ha ez a Qi hiánya miatt keletkezik a középső melegítőben. Szimptómái: lásd a fenti szimptómákat; azon kívül, ha a beteg meleget akar inni (ez a jel mutatja, hogy a láz a hiányzó Qi-re utal a középső melegítőben).

4. gyakran használt gastroenteritisnél, krónikus hasmenésnél, prolapsusoknál.

Dózis: 8 pilula, háromszor naponta.

Megjegyzés: ez a jól bevált receptura 1249-ből származik.

GUI PI WAN

归脾丸

Jelentése: „visszatérő lép-energia pilula”.

Funkció:

1. erősíti a Qi-t, táplálja a Xue-t,
2. tonizálja a lép-et, táplálja a szívet.

Alkalmazás:

1. a hiányos lép és szív szindrómájánál kiváló, főleg szellemi megerőltetés, stress esetében. Szimptómák: insomnia, gyengülő emlékezet, lidércálmok, palpitáció, nyugtalanság-üzöttség, szédülés, esetleg fejfájás kimerültség miatt, halvány arc, rossz étvágy, halvány nyelv vastag fehér lepedékkal, üres és gyenge pulzus, neurasthenia.

2. hiányzó Xue által előállt menses-rendellenességek, hypermenorrhoea halványpiros vérrel és/vagy leucorrhoea a hiányos lép miatt.

3. Jól bevált a krónikus vérzéseknél ulcus duodeni/ventriculi esetében, valamint funkcionális uterusvérzésnél, thrombocytopeniával, vagy aplastikus anemiával kapcsolatos vérzéseknél.

Dózis: 8-10 pilula, háromszor naponta.

Megjegyzés: jól bevált Song-dinasztiai (960-1279) receptura.

CI WU .TIA PIÁN

刺五加片

Jelentése: "Acanthopanax senticosus tableta".

Funkció:

1. er s ti a vitális Qi t és tonizálja a vese esszenciát,
2. megnyugtatja a Shen t, jav tja az agy funkcióit.

Alkalmazás:

1. igen fontos a hiányzó vitális Qi (yuan qi) kezelésénél.

Szimptómák: szédülés, insomnia, rossz étvágy, migrénes fejfájás.

2. használatos a szexuális rendellenességeknél: impotencia, spermatorrhoea, vagy alábbhagyó nemi érdekl désnél.

3. A kutatások azt mutatják, hogy ez a recept jól bevált a nyugati orvoslásban használt besugárzás okozta mellékhatások kezelésénél, valamint a rákkezelésnél. Ugyancsak jó a kett s irányú magas és alacsony vérnyomás terápiájánál: a magas vérnyomást csökkenti, alacsony emeli.

Dózis: 3 tableta, kétszer háromszor naponta.

Megjegyzés: modern receptura.

LIU WEI DI HUANG WAN 六味地黃丸

Jelentése: "hat komponensből álló Rehmannia pilula"

Funkció:

1. támogatja és erősíti a vese és máj Yin-jét.
2. tisztítja és hűti az üresség-tüzét.

Alkalmazás: klasszikus receptúra a hiányos Yin kezelésére, különösen a hiányos vesénél és májnál. Szimptómák: fejfájás, szédülés, tinnitus, rossz hallás, az ágyéki rész gyengesége, a lábak/térdek fáradtsága, kismértékű délutáni hőérzet, "égnek a csontjai", nehézkes vizelés, diabetes, éjszakai magömlés. A nyelv piros, kevés, vagy hiányzó lepedékkal, a pulzus finom és gyors; túl sok a Yang a szervezetben.

Gyakorta használt még a nephritisnél, vagy Yin-hiány-típusú diabetesnél, TBC-nél, pajzsmirigy túltengésnél, enyhe emocionális zavaroknál.

A kutatások azt mutatják, hogy az oesophagusban létrejött abnormális sejtnövekedésnél (Epitheliosis - potenciális CA-sejtek), ez a gyógyszer kiváló hatékonysággal rendelkezik.

Dózis: 8 pilula (esetleg 10), háromszor naponta, meleg vízzel kell bevenni.

Megjegyzés: ez a rendkívül jó receptúra a Song dinasztia (960-1279) idejéből származik.

JIN GUI SHEN QI WAN 金匱腎氣丸

Jelentése: "Vese-Qi pilula, az ARANYSZEKRÉNY elnevezésű receptkönyv alapján".

Funkció: melegíti a vesét, pótolja a vese Yang-ját.

Alkalmazás:

1. jól alkalmazott receptúra a vese-hidegség kezelésénél.
Szimptomák: .fáradtság, főleg a lábaknál állandóan, fájdalmak a medencében, hidegérzés a scrotumban, gyakori, vagy nehéz vizelet egészen világos vizelettel, bőséges nyál és sputumkiválasztás. A nyelv halvány, vékony, fehér lepedéssel.
Pulzus: különféle vese-pulzusok.

2. nyugati orvosi terminológia szerinti alkalmazás: diabetes a fenti szimptomatikával,(rendkívül sok vizelettel és erős szomjúsággal, mint járulékos tünettel); krónikus nephritis ödémával (gyakran extrém éjszakai vizelettel); hypothyreoidismus (hidegérzéssel, myxödémával, halvány arccal, gyenge pulzussal, folytonos fáradtsággal és somnolenciával); krónikus asztma, de hiányos vese-típussal, amely télen rosszabbodik; a hiányos vese-Yang miatt előállt sexuális diszfunkció, ascites a vese hideg állapotával; atrophia nervi optici.

Dózis: 8 pilula, háromszor naponta. Ajánlatos legalább 6 hónapig, vagy tovább szedni.

NB.: ez a kb. kétezer éves receptura a Han(keleti)-Dinasztia (25-220) idejéből származik.

MING MU DI HUANG WAN 明目地黃丸

Jelentése: "Szemet megvilágosító Rehmannia pilula".

Funkció: táplálja a máj és vese Yin-jét, erősíti a látást.

Alkalmazás:

1. jól bevált receptura különféle látási zavarok kezelésére hiányos máj- és hiányos vese - Yin esetében, ürességi-tűz hatásával. Szimptómák: rossz látásképesség, vertigo, photophobia, éjszakai vakság, erős szemkönnyezés. A többi fenti hiányokkal járó szimptómát, mint száraz szájat, torkot, tinnitust, fáradtságot, éjjeli izzadást is kezeli.

2. nyugati orvosi alkalmazásban jól bevált receptura a következőknél: retinitis, neuritis optikai, üvegtest homályossága. Azonban a fenti hiányos állapot alapján (máj-vese Yin hiány).

Dózis: 10 pilula, háromszor naponta.

Megjegyzés: ez a receptura a Ming-korszakból (1368-1644) származik.

TIAN WANG BU XIN DAN 天王補心丹

Jelentése: "az égi uralkodó szíverősítő (spagirikus) pilulája".

Funkció:

1. táplálja a Yin-t, hűti/tisztítja a hőséget,
2. tonizálja a szívet, megnyugtatja a Shen-t.

Alkalmazás: 1. jól bevált receptúra üres-tűznél, amely a hiányos vese-Yin és szív-Yin alapján jött létre.

Szimptómái: palpitáció, általános rossz közérzet, insomnia, rossz emlékezet, rossz koncentráció, székrekedés, ulceráció a szájban és a nyelven. Nyelv piros, kicsi lepedékkal vagy anélkül, pulzus: vékony/gyenge és gyors.

2. nyugati orvosi alkalmazásai :(természetesen a fent- említett hiányos alapon): reumatikus valvuláris szívpanaszok, hyperthyroidismus, neurasthenia, menopauzás szindróma.

Dózis: 8 pilula, háromszor naponta.

Megjegyzés: a receptura a Yuan-korból (1279-1368) származik.

DING XIN WAN 定心丸

Jelentése: „szív-stabilizáló pilula.”

Funkció: 1. táplálja a Xue-t, megnyugtatja a szívet és Shen-t,
2. hűti és tisztítja a szív hőjét.

Alkalmazás:

1. a hiányos szív-Qi és szív-Xue jól bevált receptúrája.

Szimptómák: palpitáció, insomnia, gyengülő emlékezet, szédülés, száraz száj, nyugtalanság, néha hőhullám, különféle nyelv és pulzus képek.

2. nyugati rendszerű orvoslásnál jól bevált alkalmazásai: (természetesen a fenti TCM-diagnózis alapján), neurasthenia, sinus tachycardia, premenstruális szindróma, klimaxos pszichózis, involucionalis pszichózis.

Dózis: 6 pilula, kétszer vagy háromszor naponta.

A második részben ismertetett recepturak

alfabetikus sorrendben:

BU ZHONG QI WAN
CHUAN BEI PI PA GAO
CI WU JIA PIÁN
DANG GUI SU
DIE DA ZHITONG GAO
DING XIN WAN
DU ZHONG PIÁN
FU ZI LI ZHONG WAN
GAN MAO DAN
GUI PI WAN
HUANG LIÁN SU PIÁN
HANG YA PING PIÁN
JEN T GUI SHEN QI WAN
LIU WEI DI HUANG WAN
MING MU DI HUANG WAN
QING QI HUA TAN WAN
REN SHEN JIAN PI WAN
RUN CHANG WAN
SHI LIN TONG PIÁN
SHI QUAN DA BU WAN
TIAN MA WAN
TIAN WANG BU XIN DAN

WU JI BAI FENG WAN
XIAO HUO LUO DAN
XIAO YAO WAN
YIN QIAO JIE DU PIAN
YUN NAN BAI YAO

összesen huszonhét, naponta használt, jól bevált és könnyű receptúra.

FELHASZNÁLT IRODALOM

ZHONG YAO XUE 中药学

(TCM Pharmakologia), hivatalos tankönyv, Shanghai kexue jishu chubanshe, Shanghai, 2001.

CHANG YONG FANG YAO LEI BIAN 常用方药类编

(Általánosan használt receptúrák kategóriák szerint rendezve), Shanghai-kexue jishu chubanshe, Shanghai, 1978.

ZHONG GUO YAO DIAN 中国药典

(Kínai Materia Medica,) Sanlian Shudian, Hongkong, 1991.

YAO CAI XUE 药材学

(TCM Pharmakognosia), Nanking Academy összeállítása, Hongkong, évszám nélkül (valószínűleg utányomás).

CHINESE HERBAL MEDICINE von Bensky-Gamble, Eastland Press, Seattle 1986.

CHINESE HERBAL MEDICINE-FORMULAS & STRATEGIES von Bensky-Barolet, Eastland Press, Seattle, 1990.

OUTLINE GUIDE TO CHINESE HERBAL PATENT MEDICINES IN PILL FORM von M.Naeser, Boston Chinese Medicine, Boston, 1991.

KLINISCHE CHINESISCHE PHARMAKOLOGIE von M.Porkert, WFM-Verlag, Heidelberg, 1978.

Dr. Pálos István a ma él , legjelesebb világhírű magyar szakembere a Hagyományos Kínai Orvoslásnak. Első magyar nyelvű munkája „A Hagyományos Kínai Orvoslás” a Gondolat Kiadónál jelent meg 1963-ban.

A kínai gyógyszer-tan Magyarországon, de egész Európában sem eléggé ismert. Mint írja „A Hollandiában évekkel ezelőtt bekövetkezett vesekárosodások is a kínai receptúra ismerethiányát igazolták.” Ugyanakkor óvja a „nyugati” kemoterápia téves alkalmazásától is, hiszen kínai orvosi nézőpontból „a modern szintetikus kemoterápiában alkalmazott gyógyszerek gyakorlatilag teljes egészében „mérgezők”, toxikusnak vehetők.”

A könyvben bemutatott 26 kínai gyógyszer mint tradicionális medicina már kaphatók az EU tagországokban.